

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
INNOVATSION
RIVOJLANISH VAZIRLIGI

BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFAT VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH: STRATEGIYA, INNOVATSIYA VA ILG'OR TAJRIBALAR

xalqaro ilmiy-amaliy anjumani

MATERIALLARI

20 сентябрь 2021 йил

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

**“BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFAT VA
SAMARADORLIGINI OSHIRISH: STRATEGIYA,
INNOVATSIYA VA ILG'OR TAJRIBALAR”
MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMANI
MATERIALLARI**

**«ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА И ОПТИМИЗАЦИЯ
ЭФФЕКТИВНОСТИ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ:
СТРАТЕГИЯ ИННОВАЦИИ И ПЕРЕДОВЫЕ ОПЫТЫ
ОБУЧЕНИЯ»
МАТЕРИАЛЫ
МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ**

**“IMPROVING THE QUALITY AND EFFECTIVENESS OF
PRIMARY EDUCATION: STRATEGY, INNOVATION
AND BEST PRACTICES”
INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE**

20 sentyabr 2021yil

Buxoro

Tarbiyachilar dasturda bolalarning yordamchilari rolini o'ynaydilar, mashg'ulotlar olib boriladigan joyda imkoniyatlar kengligini ta'min etadilar va har bir bola individual rivojlanishi darajasini hisobga olgan holda faoliyat turlarini rejalashtiradilar. Kun tartibi turli mashg'ulot turlarini o'zida qamrab olishi lozim: kichik guruhlarda birgalikda va tarbiyachi rahbarligida yakka holda (individual) yoki mustaqil (ular tomonidan tanlagan mashg'ulotlarga vaqt ajratish kerak, chunki bolalar ongli tanlab olishni o'rganadilar, o'z qiziqish va qobiliyatlarini amalga oshiradilar). Bolalarning o'z tanlovlarini amalga oshirishi, muammolarni hal etishi, atrofda kishilar bilan birgalikda harakat qilishi, individual maqsad qo'yishi va unga erishishni bilishlari

«Bolaga yo'naltirilgan ta'lim» dasturidan ko'zlangan asosiy maqsadlar sirasiga kiradi.

Mashg'ulotdan mashg'ulotga o'tish

Bir mashg'ulotdan boshqasiga o'tish ko'p hollarda bolalar va tarbiyachilar uchun muammoga aylanadi. Shunday ham bo'ladiki, tarbiyachilar bolalarning bir mashg'ulotni tugallab ikkinchisiga o'tishlari uchun juda oz vaqt qoldirib, ularni shoshirib qo'yadilar. Agar mashg'ulotlar jadvali bolalar o'zlari uchun qulay ritmda ishlay oladigan darajada moslashuvchan qilib tuzilsa, mashg'ulotdan mashg'ulotga o'tish muammosini bartaraf qilish mumkin. Hatto kun uchun tuzilgan aniq-ravshan jadval mavjud bo'lganda ham tarbiyachilar bolalarning oldingi ishni tamomlay olishlari va keyingi mashg'ulotga o'tishlari uchun yetarli vaqt ajratishlari lozim.

Tarbiyachilar bolalarning ishlariga nisbatan hurmat bilan qarashlarini namoyish etishlari va ularga mashg'ulotlarni tanlash variantlarini berishlari zarur. Quyida mashg'ulotdan-mashg'ulotga o'tishni uyg'un tashkil etish yuzasidan ko'riladigan choralardan namunalar keltiriladi:

Mashg'ulotdan mashg'ulotga o'tish haqida bolalarni oldindan ogoxlantiring: «Bu musiqa tugagandan so'ng, biz tushlikka tayyorlana boshlaymiz» yoki (katta yoshli bolalar uchun) «Tushlikkacha o'n minut qoldi», so'ngra — «Besh minut qoldi...» va xokazo.

MAKTABGACHATA'LIM TASHKILOTI TARBIYALANUVCHILARIDA IJODKORLIK QOBILIYATLARINI SHAKLANTIRISH OMILLARI

Narimbaeva Lola Kuzibaevna,

Toshkent viloyati CHirchiq Davlat pedagogika instituti Maktabgacha ta'lim fakulteti Maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrasida o'qituvchisi

Mirzaliyeva Aselay Bauikjanovna,

Maktabgacha ta'lim fakulteti 2 bosqich talabasi

Zamonaviy jamiyat o'z kuchini insoniyat manfaati yo'lida yo'naltiradigan ijodiy, oddiy odamlarni talab qiladi. Shu munosabat bilan zamonaviy ta'limning asosiy vazifasi - ijodiy, mustaqil va erkin shaxsni tarbiyalashdir, chunki kelajakning rivojlanishini belgilovchi shaxs bu ijodkorlikdir.

Umumjahon pedagogik jarayon tarkibida ijodiy shaxsni rivojlantirish - zamonaviy ilm-fan va amaliyotning dolzarb muammoidir. Insonparvarlik taraqqiyoti sharoitida ijodiy rivojlanish eng muhim vazifa sifatida qaraladi, uning yechimi maktabgacha yoshdan boshlanishi kerak.

Prezident qaroriga ko'ra O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi tasdiqlangan va unda quyidagicha vazifalarni amalga oshirish nazarda tutiladi.

Maktabgacha ta'lim sohasidagi normativ-huquqiy bazani yanada takomillashtirish; maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlanishi uchun shart-sharoitlar yaratish; bolalarning sifatli maktabgacha ta'lim bilan qamrovini oshirish, undan teng foydalanish imkoniyatlarini ta'minlash, mazkur sohada davlat-xususiy sherikligini rivojlantirish; maktabgacha ta'lim tizimiga innovatsiyalarni, ilg'or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish; maktabgacha ta'limni boshqarish tizimini takomillashtirish, maktabgacha ta'lim muassasalari faoliyatini moliyalashtirish shaffofligi va samaradorligini ta'minlash; maktabgacha ta'lim tizimiga maktabgacha ta'lim tizimi xodimlarini tayyorlash, qayta tayyorlash, malakasini oshirish, tanlab olish va rivojlantirishga mutlaqo yangi yondashuvlarni joriy etish; maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning sog'lom va balanslashtirilgan ovqatlanishini, sifatli tibbiy parvarishini ta'minlash.

Fan sohasida mavjud bo'lgan shaxsiy madaniyatning asosiy tarkibiy qismlaridan biri sifatida ijodkorlik bo'yicha kontseptual qarashlarga bog'liq ilimiy-tadqiqot ishlari xorijiy olimlar (Ye.V Bondarevskaya, A.B. Zaporjets, T.S.Komarova, M.V. Klarin, C.B. Kulnevich, G.K. Selevko, R. B. Sterkina, I.S.Yakimanskaya, A. Maslov) ning ishlarida yoritilgan.

Ijodiy rivojlanishning qiymati bolalar uchun yangi bilimlarni, dunyosini boyitadigan o'zgarishlarni, maktabgacha yoshdagi shaxsning shaxsiy fazilatlarini namoyon etishiga hissa qo'shishi bilan belgilanadi. Ijodiy faoliyatda atrofdagi haqiqatni o'rganish, bola "yangi faollik" kabi yangi narsalarni doimiy ravishda kashf qilmoqda.

Yangi maxsulot ishlab chiqarilmoqda, lekin faqatgina bolaning o'zi uchun yangi, faqatgina ushbu rivojlanish bosqichida mazmunli jodiy rivojlanish muammolari ijtimoiy mexanizmning ajralmas qismi sifatida qaralishi va jamiyat rivojlanishidagi ilg'or tendensiyalarga bog'lashi lozim. Fan tarixi, ijodkorlik qobiliyati, individual ijodkorlik va ijodiy salohiyatga oid barqaror g'oyalar allaqachon shakllashtirilgan, biroq, bu jarayonning tarkibiy qismlari aniqlanmaganligi sababli, bolaning ijodiy rivojlanishi masalasi juda oz o'rganildi. O'zbek olimlaridan Sh.Shodmonova, Sh.Sodiqova D.Aburaxmonova Z.Azizova o'z asarlarida bolalarning ijodiy rivojlanish jarayonini universal qobiliyatlarni egallash jarayoni deb hisoblaydi. Ular umuminsoniy qobiliyatlarni: tasavvurning haqiqiyiligini, uning qismlarini oldindan ko'rish qobiliyatini, ijodiy qarorlarning ustun- konvertatsion xususiyatini, eksperimentni anglatadi. Shu bilan birga, ijodiy rivojlanish nafaqat bu qobiliyatlarni rivojlantirishga qaratilgan. Agar ijodkorlik ijobiy konvertatsiya qiluvchi shaxsiy faoliyat deb aniqlansa, unda ijodiy rivojlanish bizni bu universal qobiliyatlarni egallagan ijobiy konvertatsiya qilish faoliyatiga ehtiyoj bor bo'lgan dinamik jarayondir.

Katta yoshdagi insonning ijodiy namoyon bo'lishining dastlabki shartlari maktabgacha tarbiya davridan boshlanadi. Shuning uchun maktabgacha yoshdagi bolalarda shaxsni rivojlantirishning dastlabki bosqichlarida jarayonni va ijodiy rivojlanishning shakllanishini o'rganish kerak. Psixologik va pedagogik fanlar bo'yicha shaxsiy rivojlanish uchun asos - bu jarayon haqida doimiy fikr mavjudligidir. Uning oldida maktabgacha yoshdagi bolaning ijodiy rivojlanishi sodir bo'ladi. Turli xil faoliyat turlari: o'yin, vizual, konstruktiv, musiqiy, teatr, mehnat shaxsini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

O'yin maktabgacha tarbiya sohasidagi yetakchi o'rinni egallaydi O'yinning yetakchi mavqei uning asosiy ehtiyojlarini: muloqotda, mustaqillik izlovchisida, kattalar hayotida faol ishtirok etishga qaratilganligi bilan belgilanadi. O'yin bola ruhiyatiga sifatli o'zgarishlarga olib keladi va maktabgacha yoshdagi ijodiy rivojlanishga hissa qo'shadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy rivojlanishida ontogeneznining dastlabki bosqichlarida bola grafika faoliyati bolalarning atrofdagi haqiqatning badiiy mahoratining samarali shakllaridan biri bo'lib, ular ob'ektlar va hodisalarni tasavvur qilishadi. Grafik faoliyat bolaning shaxsiyatini rivojlantirish bosqichlarini aks ettiradi, bu ijodiy rivojlanishning tegishli pedagogik tashkiloti uchun hisobga olinishi kerak.

Grafik faoliyatini har tomonlama rivojlanib borishi muxim sanaladi. O'tmishning ko'plab mashhur faylasuflari va pedagoglari bolalarning tarbiyalanishida muhim ahamiyatga ega ekanini alohida ta'kidladilar. Shunday qilib, Aristotel, D.Diderot, Ya Komenskiy va boshqa bir qator olimlar grafik faoliyat go'zallik tuyg'usini shakllantirishga imkon yaratib, san'at asarlari va tabiatning go'zalligini yoqtirish qobiliyatini shakllantirdi. Vizual faoliyat jarayonida aql-idrok jarayonlari: hislar, his-tuyg'ular, xotiralar, tasavvurlar, fikrlash (uning faoliyati: tahlil qilish, sintez, taqqoslash, sintez, tasniflash, sifat: moslashuvchanlik, hosildorlik, o'ziga xoslik, qiziqish) jadvali rivojlanib borayotgani ma'lum. Tasviriy faoliyat badiiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirishning samarali vositasidir.

San'at tili san'atkorga o'zining fikrlarini, hissiyotlarini, haqiqatga munosabatini bildirishga imkon beradi. San'at tilida rassom turli rangdagi atrofdagi haqiqatni aks ettiradi.

O'yin va vizual faoliyat sohasida amalga oshirilgan nazariy va amaliy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, olimlar oldingi faoliyat sifatida o'yin faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini va uning maktabgacha yoshdagi bolani rivojlantirishdagi rolini batafsil o'rganib chiqdi bolalar rasmiyatchiligining shakllanishi va evolyutsiyasi va bolaning aqliy rivojlanishidagi ahamiyati.

Biroq, ushbu turlarda maktabgacha yoshdagi bolalarning ijobiy o'zgarish faolligini namoyon qilish uchun katta salohiyat mavjud, u ta'lim va mashq qilish amaliyotida oqilona foydalanilishi mumkin. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ta'lim nazariyasi va amaliyotida quyidagi qarama- qarshiliklar pog'onaga ko'tarildi: pedagogika fanida ijod jarayonining mohiyatini tushunish va muayyan bolaning ijodiy rivojlanishini amalga oshirishni tushunmaslik; gimnastika va vizual faoliyatning potentsiali va ularning maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy rivojlanishiga ta'siri mexanizmini noto'g'ri nazariy asoslashdan iborat.

Maktabgacha tarbiya jarayonida maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy rivojlanishi quyidagi pedagogik shartlar bajarilsa samarali bo'ladi:

1.Tarbiyachi bolani ijodiy qobiliyatini rivojlantirish uchun dastlabki raxbatlantiruvchi pedagogik sharoitni yaratishi lozim. 2.Bolani ijodiy faoliyati tizimi mexanizmini ishga tushirishda o'yin faoliyatini

imkoniyatlaridan samarali foydalanishi kerak. 3. Tarbiyachini kasbiy bilim, malaka va tajribasida bola ijodiy foliyatini rivojlantiruvchi tizim bo'lishi va amaliyotda ishlashi kerak.. 4. Hamkorlik pedagogikasi imkoniyatlaridan keng foydalanish ni yo'lga qo'yish .

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sh.M Mirziyoyev. "Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi" O'zbekiston Matbuot va axborot agentligining "O'zbekiston" nashriyot –matbaa ijodiy uyushma uyi. T.:2019 yil
2. Sh.M Mirziyoyev. [Qonun ustivorligi va inson manfaatlarini ta'minlash –yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi](#). O'zbekiston Matbuot va axborot agentligining "O'zbekiston" nashriyot
3. –matbaa ijodiy uyushma uyi. T.:2016 yil 7 dekabr
4. Sh.M Mirziyoyev. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent: «O'zbekistan» NMIU, 2016.
5. Abdurahimova D. Maktabgacha tarbiya yoshdagi bolalarni axloqiy ruhda tarbiyalashda xalq ertaklaridan foydalanish: Ped.fan.nom. diss.
6. avtoref. - T.: 1998. - 18 b.12.
7. Azizova Z. Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda qo'g'irchoq teatri vositasida axloqiy-estetik sifatlarni shakllantirish. - T., 2010. - 90 b.13.

MAKTABGACHA KATTA YOSH DAVRIDA BOLALAR NUTQIY LAYOQATINI OSHIRISH USTIDA ISHLASH

Xolmatova Salima Kuziboyevna,

TVChDPI Maktabgacha ta'lim fakulteti Bolalar sporti kafedrasida o'qituvchisi

Mamatolipov Yoqibjon Nurmurot o'g'li,

Maxmudova Oqilaxon Anvarjon qizi,

Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda jismoniy tarbiya va sporti 2-bosqich talabalari

Jahondagi har bir millat doimiy ravishda zamon bilan ham qadam, davr bilan hamnafas yashamas ekan, aql va tafakkur raqobati ustuvor bo'lgan hozirgi davrda ilg'or rivojlangan davlatlardan har sohada ortdaqolib, ergashuvchi mamlakat maqomida qilib ketish hech gap emas. O'z ertasini, istiqbolini o'ylagan har qanday xalq bunga rozi bo'lmaydi, bu kabi holat bilan kelishib yasholmaydi. Ortda qolish yoki mutelikning oldini olish chorasi, shubhasiz, ta'lim-tarbiya tizimiga e'tibordir. "2017

– 2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi"ning to'rtinchi yo'nalishida ta'limga alohida urg'u berilgani bejiz emas. Mamlakatimizda Maktabgacha ta'lim vazirligining tashkil etilishi, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimini boshqarishni takomillashtirishchora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori, shu qarorga muvofiq Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirishchora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori qabul qilinishi ham ustuvorlik maqomi berilgan ta'limga hukumat miqyosida ayricha e'tiborning bir ifodasidir. 2018-2019-o'quv yilidan boshlab maktabgacha ta'lim tashkilotlari yangi – "Ilk qadam" o'quv dasturi asosida faoliyatlarini olib bormoqdalar. Unda maktabgacha ta'lim tashkilotining maqsad va vazifalari, o'quv-tarbiyaviy faoliyatning asosiy g'oyalari, maktabgacha yoshdagi bolalarni ta'limning keyingi bosqichiga o'tishdagi asosiy kompetensiyalari belgilab berilgan. Bolalarning har tomonlama yetuk bo'lib shakllanishida har bir kompetensiyaning o'rni bor. Lekin ular orasida nutqiy kompetensiya mavqei o'ziga xosdir. Chunki nutq lisoniy (til) tafakkur bilan bevosita bog'liq, u (til) tafakkuri esa borliqni idrok etish, qabul qilish asosi sanaladi. Til orqali rivojlangan tafakkur vositasida bolaning atrof-muhit bilan tanishish, matematik tasavvur, bilim olish, ijodiy rivojlanish va boshqa kompetensiyalar shakllanadi, tadrijiy o'sib boradi. Lisoniy tafakkur va nutq o'zaro ta'sir ko'rsatib, bir-birini sayqallab boradi. Asosiysi, tarbiyalanuvchi maktab ta'limiga tayyor bo'la boshlaydi. Bolani maktab hayotiga tayyorlash uning hayotida yangi bosqichga: o'quvchi bo'lish, maktabda o'qish hissini shakllantirish, axloqiy sifatlarning ortishi, borliqni anglashga qiziqishining kengayishidir. Buning uchun esa uni bu yangi hayot va jarayonga moslashtirib borish talab etiladi. Bunda, ayniqsa, o'zaro bir-birini taqozo qiluvchi aqliy va nutqiy rivojlanishi jihatdan bolalarni maktabga tayyorlash g'oyat muhim ahamiyat kasb etadi. Muloqotda muhim bo'lgan jihatlar: a) bolalarning o'zaro aloqa nutqini o'stirish, b) kim bilan (tengdoshi yoki kattalar bilan) gaplashayotganiga qarab muomala qilishi, v) so'zlarni

192.	Ю.Пўлотова, Р. Ўлмасова	Бошланғич синф ўқиш дарсларида матн устида ишлаш орқали нутқ ўстириш	407
193.	Sohibova Zarnigor Nusratilloevna	O'zbek she'riyatida qish fasli tasviri va ramziy ma'no	409
194.	Маъруфжонова Д.Б.	Начальное образование и цифровые технологии в XXI веке	412
195.	Xayitova Elnora Rustamovna	Akademik litsey o'quvchilari o'rtasida akademik mobillikni rivojlantirish usullari	414
196.	Авлаев Ориф Умирович	Болаларда иродавий ҳаракатларнинг ривожланиш босқичлари	417
197.	Mirzayeva Sayyora Rustamovna, Ravshanova Xanifa Akmaljon qizi	Bo'lajak o'qituvchida valeologik madaniyatni rivojlantirishning psixologik jihatlari	418
198.	Tojiboyev Marat Normadovich	Shaxs faoliyatini o'rganishga psixologik yondashuv	420
199.	Xalmatova Dilobad Alimjanovna	Darsdan tashqari ta'lim jarayonida o'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirish (9-11) sinflar misolida	421
200.	Yuldasheva Saodat Mamasaxatovna	O'quvchi-o'quvchi-yoshlar tarbiyasida ommaviy axborot vositalarining o'rni	423
201.	Boboyeva O'g'iloy Tolib qizi	O'quvchilarning bilim konikmalarini fanlararo aloqadorlik vositasida rivojlantirishning didaktik asoslari	424
202.	Karimov Ravshanbek Rizomatovich	Talabaning ijodkorligini oshirishda mustaqil ta'lim topshiriqlarining ahamiyati	425
203.	Baxshulloyeva Sh. A.	Boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy pedagogik faoliyatini takomillashtirish	427
204.	Qosimov Firdavs Fayzullo o'g'li	Masofaviy ta'lim sharoitida talabalarning mustaqil ta'limini tashkil etish muammolari	429
205.	Davranova Gulbahor Numondjonovna	Boshlang'ich sinf o'quvchilariga rus tilini o'rgatishning pedagogik va psixologik jihatlari	432
206.	Madrahimova Inobat Baxodirovna	Boshlang'ich sinflarida badiiy asarni tahlil qilishda normurod norqobilov hikoyalarining o'rni	435
207.	Мирзаев Абдулхамит Марифович	Бўлажак мактабгача таълим ташкилоти тарбиячиларини касбий маънавий шакллантириш— давр талаби	436
208.	Abdullayeva Maryambibi Dj. Abdujabborova Sabina K. Mirkarimova Sarvinoz J.	Maktabgacha yoshdagi bolalarni turli o'yinlar orqali individuallashtirish	439
209.	Narimbaeva Lola Kuzibaevna, Mirzaliyeva Aselay Bauikjanovna	Maktabgachata'lim tashkiloti tarbiyalanuvchi-larida ijodkorlik qobiliyatlarini shakllantirish omillari	441
210.	Xolmatova Salima Kuziboyevna, Mamatolipov Yoqibjon N.	Maktabgacha katta yosh davrida bolalar nutqiy layoqatini oshirish ustida ishlash	443